

SENĖJANTI VISUOMENĖ: KAIP MES PASIRENGĖ?

Daiva Skučienė
Algirdas Bartkus
Julija Moskvina
Austė Uleckienė

Vilnius 2015

UDK 316.346.32-053.9(474.5)

Se76

SENĖJANTI VISUOMENĖ: KAIP MES PASIRENGĖ?

Monografija

Autoriai:

Daiva Skučienė, Algirdas Bartkus, Julija Moskvina, Austė Uleckienė

Autorių indėlis autoriniais lankais (a. l.):

D. Skučienė (12 a. l.), A. Bartkus (2 a. l.), J. Moskvina (2 a. l.), A. Uleckienė (4 a. l.).

Recenzavo:

Prof. habil. dr. Arvydas Virgilijus Matulionis, Lietuvos socialinių tyrimų centras

Dr. Laima Okunevičiūtė-Neverauskienė, Lietuvos socialinių tyrimų centras

Dr. Rasa Naujanienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Dr. Domantas Jasilionis, Makso Planko demografinių tyrimų institutas, Rostokas, Vokietija

Apsvarstyta Lietuvos socialinių tyrimų centro Mokslo tarybos posėdyje 2015 m. kovo 26 d. Mokslo tarybos protokolo Nr. MT-1.

Knyga parengta ir išleista vykdant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Senėjanti visuomenė: kaip mes pasirengė?“ (MIP-080/2013, sutarties data 2013-05-29) 2013–2015 m.

ISBN 978-9955-862-49-9

TURINYS

IVADAS	7
PIRMAS SKYRIUS	11
VISUOMENĖS SENĖJIMAS: LEMIANTYS VEIKSNIAI IR PADARINIAI	11
1.1. Amžiaus sampratų įvairovė	11
1.2. Visuomenės senėjimą lemiantys veiksniai	12
1.3. Gyventojų senėjimo padariniai	14
1.3.1. Neigiami ekonominiai gyventojų senėjimo padariniai	15
1.3.2. Teigiamas poveikis	16
1.3.3. Neutralus poveikis	17
ANTRAS SKYRIUS	19
DEMOGRAFINĖS PROGNOZĖS	19
2.1. Tarptautinės gyventojų struktūros pagal amžių prognozės	19
2.2. Darbo jėgos struktūra pagal amžių ir prognozes	22
2.3. Ilgalaikė darbo užmokesčio ir užimtumo prognozė	25
TREČIAS SKYRIUS	37
SENĖJANČIOS VISUOMENĖS IŠŠŪKIAI DARBO RINKAI	37
3.1. Pasekmės darbo rinkai	37
3.1.1. Darbo jėgos struktūros pokyčiai	37
3.1.2. Darbuotojų pasitraukimo iš darbo rinkos veiksniai	38
3.1.3. Užimtumo vyresniame amžiuje scenarijai	43
3.1.4. Gyventojų senėjimas ir darbo našumas	43
3.1.5. Darbdavių požiūris į darbuotojų senėjimą	45
3.2. Gyventojų dalyvavimas darbo rinkoje sulaukus pensinio amžiaus	49
3.2.1. Ketinimai dirbti sulaukus pensinio amžiaus	49
3.2.1.1. Gyventojų ketinimai dirbti, sulaukus pensinio amžiaus, pagal sociodemografines charakteristikas	52
3.2.1.2. Gyventojų ketinimai dirbti, sulaukus pensinio amžiaus, pagal subjektyvius sveikatos vertinimus ir negalią	58
3.2.1.3. Gyventojų ketinimai dirbti, sulaukus pensinio amžiaus, pagal poziciją darbo rinkoje	60
3.2.1.4. Veiksniai, lemiantys sprendimą nedirbti sulaukus pensinio amžiaus	66
3.2.2. Aplinkybės, lemiančios dalyvavimo darbo rinkoje trukmę	68
3.3. Darbdavių požiūris į darbo jėgos senėjimą	73
3.3.1. Tyrime dalyvavusių darbdavių įmonių/įstaigų darbuotojų kaita ir jos priežastys	74
3.3.2. Darbuotojams būdingos savybės pagal amžių	75

3.3.3. Vyresnio amžiaus darbuotojų skatinimas tęsti profesinę karjerą	83
3.3.4. Darbdavių siūlomos galimybės, skatinant vyresnio amžiaus darbuotojus tęsti profesinę karjerą	85
3.3.5. Darbdavių dažniausiai naudojama priemonė vyresnio amžiaus (55 m. ir daugiau) asmenų integracijos į darbo rinką paramai	87
3.3.6. Darbdavių požiūris į darbuotojų amžiaus didėjimo padarinius įmonėje/įstaigoje	88
3.3.7. Priemonės, kurių imtųsi darbdaviai, esant darbuotojų trūkumui	89
3.3.8. Darbdavių valstybės politikos priemonių vertinimai	93
KETVIRTAS SKYRIUS	97
GYVENTOJŲ FINANSŲ PLANAVIMAS IŠĖJUS Į PENSIJĄ. VARTOJIMO IR KAINŲ POKYČIAI	97
4.1. Gyvenimo ciklo modelio nuostatos visuomenės senėjimo poveikio ekonomikai vertinime	97
4.2. Finansinis raštingumas ir pensinio laikotarpio pajamų planavimas	99
4.2.1. Finansinio raštingumo svarba, metodika, veiksniai	99
4.2.2. Finansinio raštingumo šaltiniai	101
4.2.3. Finansinio raštingumo problemos	103
4.3. Pagalba planuojant pensines pajamas užsienyje ir Lietuvoje	106
4.3.1. Finansų patarėjai apie pajamų senatvei planavimą užsienyje	106
4.3.2. Lietuvos gyventojų finansinio raštingumo tyrimų apžvalga	108
4.4. Lietuvos gyventojų finansinis planavimas pensiniam laikotarpiui	110
4.4.1. Lūkesčiai dėl būsimos pensijos	110
4.4.2. Gyventojų santaupos	115
4.4.3. Esami finansiniai išsipareigojimai	123
4.4.4. Turimas turtas, kuris galėtų didinti pajamas senatvėje	127
4.4.5. Pajamos iš investicijų	130
4.4.6. Galimybės padengti finansinius išsipareigojimus iki pensijos	133
4.5. Mokesčių ir socialinio draudimo tarifo keitimo poveikis vartojimui ir kainų pokytis senėjančiose visuomenėse	137
PENKTAS SKYRIUS	152
SENĖJANČIOS VISUOMENĖS IŠŠŪKIAI SVEIKATOS APSAUGOS SRITYJE	152
5.1. Pasekmės ir galimybės sveikatos priežiūros sistemai	152
5.1.1. Sveikatos priežiūros išlaidų augimas	152
5.1.2. Sveikatos priežiūros išlaidų koncentracija paskutiniiais gyvenimo metais	155
5.1.3. Sveiko gyvenimo būdo reikšmė visuomenės senėjimo kontekste	156
5.1.4. Pasiūlymai sveikatos apsaugos sričiai, sprendžiant visuomenės senėjimo iššūkius	162

5.2. Gyventojų sveikatos ir sveikatos priežiūros sistemos vertinimas	163
5.2.1. Sveikatos būklės vertinimas	163
5.2.2. Sveikatos pokyčiai per pastaruosius penkerius metus	172
5.2.3. Gyventojų vertinimai, kiek sveiką gyvenimo būdą jie gyvena	175
5.2.4. Sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo vertinimas	177
5.2.5. Sveikatos priežiūros paslaugų kokybės vertinimas	181
5.3. Visuomenės senėjimo pasekmės ir jų sprendimas sveikatos priežiūros sektoriui: ekspertų požiūris	183
5.3.1. Finansinės, socialinės ir organizacinės visuomenės senėjimo pasekmės sveikatos priežiūros sistemai	183
5.3.2. Sveikatos priežiūros sistemos prieinamumas ir kokybė ekspertų nuomone	185
5.3.3. Sveikatos priežiūros sistemos esamas finansavimas visuomenės senėjimo kontekste	188
5.3.4. Sveikatos priežiūros sistemos valdymo ir organizavimo problemos bei pasiūlymai	189
5.3.5. Kitos pertvarkos kryptys, svarbios sveikatos priežiūros sistemai	191
5.3.6. Paslaugų kryptys, kurias būtina plėtoti sveikatos priežiūros sistemoje visuomenės senėjimo kontekste	194
5.3.7. Šeimos vaidmuo teikiant sveikatos priežiūros paslaugas	196
5.3.8. Gyventojų sveikatos tendencijos, stiprinimo svarba ir galimybės	196
5.3.9. Sveikatos priežiūros sistemos laukiančios perspektyvos, jei nebus imtasi priemonių atsižvelgiant į visuomenės senėjimą	199
5.4. Išlaidų sveikatos apsaugai prognozė	200
ŠEŠTAS SKYRIUS	210
SOCIALINĖS PRIEŽIŪROS IR GLOBOS SISTEMA SENĖJANČIOS VISUOMENĖS SĄLYGOMIS	210
6.1. Visuomenės senėjimo poveikis socialinių paslaugų sektoriui	210
6.2. Socialinės priežiūros ir globos paslaugų pagyvenusiems asmenims vertinimas	219
6.2.1. Socialinės priežiūros ir globos paslaugų prieinamumo vertinimas	219
6.2.2. Socialinės priežiūros paslaugų kokybės vertinimas	224
6.2.3. Finansavimo atsakomybė už socialinės priežiūros ir globos paslaugas pagyvenusiems žmonėms	226
6.2.4. Socialinės priežiūros ir globos paslaugų pagyvenusiems žmonėms būdai	231
6.2.5. Socialinės priežiūros ir globos paslaugų pagyvenusiems žmonėms teikėjai	235
6.3. Socialinės paslaugos senėjančios visuomenės kontekste: ekspertų požiūris	237
6.3.1. Visuomenės senėjimo pasekmės	237
6.3.2. Jei nieko nekeistume	237
6.3.3. Socialinių paslaugų visuomeninis kontekstas	238

6.3.4. Socialinių paslaugų politika	241
6.3.5. Finansavimas	243
6.3.6. Prieinamumas ir kokybė	244
6.3.7. Socialinių paslaugų sistemos valdymas	246
6.3.8. Paslaugų plėtros kryptys senėjančioje visuomenėje	246
6.4. Socialinės globos ir priežiūros senatvėje sąnaudų prognozė	256
SEPTINTAS SKYRIUS	259
UŽSIENIO ŠALIŲ STRATEGIJOS, ES POLITIKOS KRYPTYS SIEKIANT SPRĘSTI SVEIKATOS APSAUGOS IR SOCIALINĖS PARAMOS SISTEMŲ KAŠTŲ DIDĖJIMĄ	259
IŠVADOS	269
REKOMENDACIJOS	275
LITERATŪRA	279
PRIEDAI	299
Priedas Nr. 1. Gyventojų ketinimų dirbti, sulaukus pensinio amžiaus, tyrimo metodika ir klausimynas	300
Priedas Nr. 2. Gyventojų apklausos rezultatai	308
Priedas Nr. 3. Darbdavių žvalgomas tyrimas (interviu)	313
Priedas Nr. 4. Darbdavių apklausos metodika	319
Priedas Nr. 5. Tyrime dalyvavusių darbdavių ir jų įmonių/įstaigų charakteristikos	325
Priedas Nr. 6. Ekspertų apklausa	328
Priedas Nr. 7. Sveikatos būklės ir sveikatos priežiūros sistemos vertinimas	329
Priedas Nr. 8. Socialinės priežiūros ir globos paslaugų prieinamumo ir kokybės vertinimas	330
Priedas Nr. 9. Socialinės priežiūros ir globos paslaugų teikimo būdų priimtumo vertinimas	331

IVADAS

Visuomenių senėjimas sąlygojamas šių demografinių pokyčių: didėja vyresnių gyventojų dalis, ypač vyriausio amžiaus. Manoma, kad XX a. prasidėję pokyčiai didės ir turės ilgalaikių pasekmių visuose pasaulio regionuose (Radu, 2013). Nors gyventojų senėjimas – visuotinis reiškinys, tačiau senėjimo laikas ir dinamika įvairiose šalyse skiriasi. Labiau išsivysčiusios šalys gyventojų senėjimą patiria greičiausiai, kitose šalyse tai dar tik pasireikš artimiausiu metu (Schoeni, Ofstedal, 2010; Hope ir kt., 2012; Radu, 2013).

Istoriniame kontekste gyventojų senėjimas yra viena didžiausių žmogaus sėkmės istorijų, atspindinčių pažangą visuomenės sveikatos, medicinos, švietimo ir ekonominės plėtros sferose (Schoeni, Ofstedal, 2010; Global Population Ageing, 2012). Tačiau gyventojų senėjimas traktuojamas ne tik kaip visuomenės laimėjimas ar pažanga, bet ir kaip daugybė iššūkių sveikatos priežiūros, pensijų sistemos bei darbo rinkos sritims (Wacker, Robeto, 2011; Schoeni, Ofstedal, 2010; Hope ir kt., 2012).

Požiūris į visuomenės senėjimą kaip iššūkį ekonominiam ir socialiniam gyvenimui tiek akademiname, tiek ir politiniame lygmenyje inicijuoja diskusijas dėl senėjančios visuomenės padarinių ir vis dažniau tampa viena svarbiausių socialinės politikos temų. Neigiamų senėjimo pasekmių išvelgiama kalbant apie pensijų politikos, sveikatos bei ilgalaikės priežiūros paslaugų, užimtumo politikos, infrastruktūros plėtros, galiausiai migracijos ir integravimo politikos pokyčius. Kita vertus, neigiamos pasekmės minėtose sferose gali pasireikšti arba nepasireikšti priklausomai nuo to, kaip viešoji politika, privatus sektorius, pilietinė visuomenė ir individai pasirengs visuomenės amžiaus struktūros pokyčiams.

Taigi, įvairių sričių pasirengimo visuomenės senėjimui analizė yra reikalinga ir naudinga tiek mokslinė, tiek politinė prasme. Nuodugnus išskirtų socialinės politikos sričių nagrinėjimas per pasirengimo gyventojų senėjimui prizmę leidžia ne tik giliau pažinti patį tiriamą reiškinį, bet ir identifikuoti problemas, kurias reikėtų įveikti švelninant gyventojų senėjimo keliamus padarinius.

Ištirtumas

Lietuvoje gyventojų senėjimo problematika yra paliečiama atskirų mokslo sričių ir šakų tyrėjų. Demografinius šalies pokyčius, tarp jų ir gyventojų senėjimo procesus, tiria Stankūnienė, Jasilionis, Sipavičienė, Mitrikas, Maslauskaitė, Baublytė, Gedvilaitė-Kordušienė ir kt. Nagrinėdami Lietuvos gyventojų amžiaus struktūrą, jie nustatė, kad šalies gyventojų senėjimo procesai, palyginus su kitomis išsivysčiusiomis šalimis, mūsų šalyje vyksta sparčiau (Stankūnienė ir kt., 2002; Stankūnienė, 2003). Taip pat iš kitų Europos šalių Lietuva ypatingai išsiskiria mirtingumo tendencijomis (Jasilionis, Stankūnienė, 2011; Jasilionis, Stankūnienė, 2011b), kuris paaiškina Lietuvoje vykstantį „senėjimą iš viršaus“, t. y. pačių vyriausių (75 ir daugiau metų), ypač moterų, gyventojų gausėjimą.

Tyrimas „Gyventojų politikos vertinimas“ (Stankūnienė ir kt., 2003) parodė, kad Lietuvos gyventojams svarbiausi požymiai, leidžiantys vieną ar kitą žmogų priskirti senų kategorijai, yra kalendorinis amžius, fizinės ir psichinės sveikatos būklė (kiekvieną atitinkamai paminėjo po 25 proc. apklaustųjų). Minėtas tyrimas atskleidė ir tokių socialiai konstruojamų rodiklių svarbą šalies gyventojams apibūrinant pagyvenusį amžių kaip savarankiškumo praradimas ir priklausomybė nuo kitų žmonių bei išėjimas į pensiją. Vienas jų glaudžiai susijęs su fizinės arba psichinės sveikatos būkle, o kitas – su žmogaus ekonominiu aktyvumu, taip pat abu jie nurodo žmogaus santykio su kitais žmonėmis pasikeitimą.

Kai kuriuos gyventojų senėjimo nacionalinius ypatumus atskleidžia Demografinių tyrimų instituto atlikti šeimos kaitos tyrimai, pavyzdžiui, buvo nustatyta, kad tarp nešeiminių namų ūkių, kurie Lietuvoje sudaro arti trečdaliu, absoliuti dauguma – vieno asmens, dažniausiai vyresnio amžiaus moters, namų ūkiai (Stankūnienė, Jasilionis, 2009).

Nepaisant sukauptų pakankamų žinių apie demografinius šalies procesus, tyrimų, skirtų nustatyti šių procesų poveikį įvairioms visuomeninio gyvenimo sritims, Lietuvoje kol kas trūksta. Visuomenės senėjimo padarinių ir pasirengimo šiems iššūkiams tematika mūsų šalyje nėra pakankamai išnagrinėta. Didesnį diskurso srautą sudaro ES politiniai dokumentai ir jų nuostatų pateikimas, nemokslinio pobūdžio publikacijos, skirtos aptarti visuomenės senėjimo ir šio reiškinio padarinių problematiką. Labiau išsiskiria visuomenės senėjimo iššūkių pensijų sistemai tyrimai, ši tematika yra labiau išanalizuota, pateikti minėtos sistemos reformavimo pasiūlymai (Lazutka, Skučienė, 2009; 2013). Senėjimo poveikio analizė kitoms sritims (sveikatos apsaugai, socialinei ir užimtumo politikai, finansų planavimui) atspindi kol kas negausiose mokslinėse publikacijose: Kanopienė, Mikulionienė (2006) siekė įvertinti Lietuvos gyventojų demografinio senėjimo procesą, atskleisti šio proceso keliamus iššūkius Lietuvos visuomenės raidai ir sveikatos apsaugos sistemai. Visuomenės senėjimo procesą kaip gimstamumo, mirtingumo ir migracijos procesų pokyčių rezultata gyventojų amžiaus struktūrai teorinėje plotmėje analizavo Čepinskis, Kanišauskaitė (2009). Šie autoriai aptarė valstybės gyventojų politikos kryptis siekiant valdyti senėjimo procesus. Čepėnaitė (2008) nagrinėjo pagyvenusių žmonių aktyvumą, nestacionarių bendruomenės socialinių paslaugų aprėptį. Adomaitienė (2007) vertino aktyvaus senėjimo politikos socialinės sistemos funkcionavimą. Žalimienė ir Lazutka (2009) vertino gyventojų senėjimo procesų įtaką socialinės globos finansavimo pokyčiams. Lazutka, Skučienė, Bartkus ir kt. (2011) iki 2060 m. prognozavo valstybinio socialinio draudimo pajamas ir išlaidas. Vyresnio amžiaus asmenų užimtumo klausimus įvairiais aspektais tyrinėjo Gruževskis, Okunevičiūtė-Neverauskienė, Pocius, Moskvina, Žalimienė, Česnuiytė, Biveinytė (žr. 2003–2008 m. tyrimus). Profesinės veiklos svarbą vyresnio amžiaus žmonių gerovei įrodė Vaznonienė (2011). Visuomenės senėjimo padarinius darbo rinkai ir įmonėms nagrinėjo Mikulionienė, Medaiskis, Gruževskis (2007). Jie parodė nepakankamą šalies įmonių pasirengimą darbo jėgos senėjimui. Maldeikienė (2005), Jurevičienė (2008) savo darbuose teikė pasiūlymus, kaip planuoti pajamas, taip pat ir per gyvenimo ciklą, bei kaip rūpintis savo senatve.

Gyvenimo kokybės, amžiaus ir sveikatos priklausomybę Vilniaus miesto gyventojų pavyzdžiu tyrė Jurgelėnas, Juozulynas, Butikis, Greičiūtė (2007). 2010 m. buvo atliktas panašus tyrimas, kuriuo Juozulynas ir kt. (2010) pasiūlė naują požiūrį gyvenimo kokybės politikos formavimui. Jų nuomone, formuojant veiksmingesnę sveikatos ir socialinę politiką, reikia gerinti gyventojų fizinius, psichologinius ir socialinius santykius. Žalimienė (2007) analizavo socialinės globos paslaugų pagyvenusiems žmonėms standartų poreikį, taikymo praktiką Lietuvoje bei užsienio šalyse, siekiant užtikrinti paslaugų kokybę. Paslaugų, orientuotų į senų, negalią turinčių žmonių sveikatos problemas, paslaugų, teikiamų namuose, poreikio didėjimą analizavo Kudukytė-Gasperė, Jankauskienė, Štaras (2013).

Požiūrio į pagyvenusius žmones klausimus gvildeno Mikulionienė, Petkevičienė (2006), Rapolienė (2007), Šurkienė, Stukas, Alekna, Melvidaitė (2012). „Gyventojų politikos vertinimo“ tyrimo duomenimis (Stankūnienė ir kt., 2003), „deklaruojama pagarba vyresniajai kartai menkai derinasi su dalies gyventojų skelbiamomis diskriminacinės elgsenos apraiškomis pagyvenusiujų atžvilgiu“, o nepakankamos žinios apie gyventojų senėjimą „sukuria terpę gyventojų senėjimo proceso dramatinizavimui – jo mastai perdedami, proceso vertinimas – išimtinai neigiamas“.

Naujumas

Lietuvoje moksliniai tyrimai, analizuojantys visuomenės senėjimo iššūkius, yra negausūs, fragmentiški, kita vertus, gyventojų, darbdavių požiūriai į šį reiškinį nebuvo analizuoti, nebuvo atliktos ilgalaikių socialinės paramos ir sveikatos apsaugos išlaidų prognozavimo, vartojimo pokyčių prognozių bei kitų šalių patirties pasirengimo sutikti visuomenės senėjimo iššūkių analizės.

Todėl mokslinio projekto „Senėjanti visuomenė: kaip mes pasirengę?“ metu atliktas tyrimas leido įvairiapusiškai pažvelgti į Lietuvos populiacijos senėjimo keliamas problemas ir įvertinti, kaip visuomenė ir jos institutai yra šiam reiškiniui pasiruošę ir kas turėtų būti daroma politiniame lygmenyje siekiant išnaudoti senstančios visuomenės potencialą, užtikrinant socialinę sanglaudą tarp kartų ir efektyviai planuojant ribotus valstybės išteklius.

Taip pat reikia pažymėti, kad svarstant atskiras politikos kryptis ir sprendimus labai svarbu žinoti ne tik prognozes visuomenės senėjimo atžvilgiu, tačiau ir tai, ką patys gyventojai mano apie šį procesą, ar apskritai galvoja apie visuomenės senėjimo keliamus iššūkius, kokiomis nuostatomis pasižymi ir t. t. Į šiuos klausimus leido atsakyti minėto tyrimo rezultatai.

Monografijos tikslas ir struktūra

Šios monografijos tikslas – išanalizuoti ekonomikos, darbo rinkos, socialinės paramos ir sveikatos apsaugos sistemų bei gyventojų pasirengimo visuomenės senėjimo keliamiems iššūkiams esamą padėtį ir pasirengimo galimybes. Tyrimo metodologinė dalis paremta išanalizuota pasaulio mokslinių tyrimų praktika: teorinėmis priemonėmis ir metodikomis. Leidinio struktūra atitinka įgyvendintus tyrimo uždavinius. Pirmą knygą dalis skirta trumpai supažindinti su gyventojų senėjimo reiškiniu, jį lemiančiais veiksniais ir laukiamais padariniais. Antroje knygos dalyje apžvelgiamos tarptautinės gyventojų ir darbo jėgos prognozės bei pateikiama ilgalaikė darbo jėgos prognozė Lietuvai. Trečioje knygos dalyje analizuojami visuomenės senėjimo keliami iššūkiai darbo rinkai, t. y. nagrinėjami gyventojų ketinimai dalyvauti darbo rinkoje sulaukus pensinio amžiaus. Lygiagrečiai analizuojamas darbdavių požiūris į darbuotojų senėjimą. Ketvirta dalis skirta visuomenės senėjimo iššūkiams šalies ūkiui arba vartojimo struktūros ir kainų pokyčiams analizuoti bei gyventojų finansiniam planavimui rengiantis senatvei. Penktoje aptariami visuomenės senėjimo iššūkiai sveikatos priežiūros sektoriui. Šioje dalyje remiamasi gyventojų ir ekspertų požiūrių analize. Analogiška analizės forma pasitelkiama ir šeštoje knygos dalyje, skirtoje aptarti dėl visuomenės senėjimo patiriamiems iššūkiams socialinės globos ir priežiūros sektoriuje. Septintoje dalyje apžvelgiama užsienio šalių, ES politikos kryptys sprendžiant sveikatos apsaugos ir socialinės paramos kaštų didėjimą dėl visuomenės senėjimo. Pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Tyrimo metodika

Monografija parengta tyrimo, finansuojamo LMT, Nr.MIP-080/2013, pagrindu, įgyvendinto 2013–2015 m. Tyrimo metu atlikta reprezentatyvi gyventojų apklausa, siekiant išsiaiškinti jų ketinimus dirbti, požiūrį į sveiką gyvenimo būdą bei socialinę priežiūrą ir globą, finansinį planavimą. Buvo apklausti darbdaviai iš statybos, prekybos, švietimo, sveikatos apsaugos, viešojo valdymo sektorių. Pasitelkus ekonometrinių modeliavimą prognozuotas gyventojų skaičius, vartojimo, sveikatos ir socialinės priežiūros bei globos kaitų pokyčiai. Siekiant įvertinti esamas

problemas ir numatant sveikatos bei socialinės priežiūros ir globos sistemų pokyčių kryptis dėl visuomenės senėjimo, buvo atlikta ekspertų apklausa (interviu). Analizuoti Eurostat, Lietuvos statistikos departamento, Higienos instituto ir kt. duomenys, kuriais remiantis išsamiau, lyginant su kitomis šalimis, vertinta gyventojų nuomonė. Atlikta tarptautinių organizacijų ir užsienio šalių dokumentų, skirtų senėjimo keliamiems iššūkiams spręsti, analizė.

Padėka

Norime pareikšti padėką prisidėjusiems prie tyrimo duomenų apdorojimo ir projekto administravimo: **Adelei Vaiginytei, Mindaugui Urbonavičiui, Jolitai Junevičienei, Ievai Etnerytei-Tamošiūnei.**

Nuoširdžiai dėkojame knygos recenzentams už atsiliepimus ir pateiktas pastabas.

SENĖJANTI VISUOMENĖ: KAIP MES PASIRENGĖ? / Monografija
Daiva Skučienė, Algirdas Bartkus, Julija Moskvina, Austė Uleckienė
Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2015. – 332 psl.

UDK 316.346.32-053.9(474.5)
Se76

ISBN 978-9955-862-49-9

Knygoje analizuojama visuomenės senėjimo keliami iššūkiai darbo rinkai, t.y. nagrinėjami gyventojų ketinimai dalyvauti darbo rinkoje, sulaukus pensinio amžiaus. Lygiagrečiai analizuojamas darbdavių požiūris į darbuotojų senėjimą. Įvertinama visuomenės senėjimo reikšmė vartojimo struktūrai, tyrinėjama gyventojų finansinis pasirengimas senatvei, visuomenės senėjimo keliami padariniai sveikatos ir socialinių paslaugų sektoriui.

Kalbos redaktorė
Jurgita Dambrauskaitė

Maketuotoja
Regina Banevičienė

Leidžia Lietuvos socialinių tyrimų centras
A. Goštauto g. 11, LT-01108 Vilnius
Spausdino UAB „Vaibra“
Raugyklos g. 15

Tiražas 150 egz.